

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Лі Яліня «Інтерпретація російської літератури в критиці Г. В. Адамовича на сторінках паризького щотижневика “Звено”», висунуту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.02 – російська література

Критика Російського Зарубіжжя «першої хвилі» потребує епістемології, яка враховує її інтегральну природу. В осмисленні та оцінці естетичних феноменів Г. Адамович балансував на межі літературної критики й мистецтва, про що необхідно пам'ятати, досліджуючи його тексти. Рецензована дисертація, як видається, відобразила спробу наукового прочитання критичної спадщини Г. Адамовича в означеному аспекті. Звернення Лі Яліня до публікацій Г. Адамовича на сторінках газети «Звено», що видавалася в 1923 – 1928 роках у Парижі, є *актуальним і перспективним*, оскільки *вперше* об'єктом літературознавчого аналізу стали тексти, що експлікують іманентний процес становлення критичної думки Г. Адамовича.

Безпосередня *мета* дослідження полягала в комплексному аналізі критичних текстів Г. Адамовича 1920-х років як репрезентантів естетичних і ціннісних орієнтирів автора, що знайшли своє вираження в особливостях його *інтерпретації* літературної спадщини російських письменників-класиків (Пушкіна та Лермонтова) і представників літературного процесу першої третини ХХ століття. Вирішення поставлених перед Лі Ялінем конкретних завдань передбачало всебічне методологічне обґрунтування власного дослідження, з чим дисертант успішно впорався.

Перший розділ роботи – «Теоретико-методологічні основи дослідження й історія вивчення критичної спадщини Г. Адамовича» – містить аналітичний огляд усієї основної наукової літератури, яка розкриває теоретичні аспекти інтерпретації художнього твору (праці Р. Барта, М. Бахтіна, В. Жирмунського, Ю. Коваліва, Ю. Лотмана, П. Рікера, В. Топорова та ін.). Поняття *інтерпретація* автор розглядає в синонімічний парі з

герменевтикою, акцентуючи безпосередній взаємозв'язок результатів інтерпретаційної діяльності з якостями її суб'єкта, його активністю та креативністю. Інший акцентований дисертантом аспект теорії інтерпретації пов'язаний з потенційною множинністю її варіантів, що відображає процес руху літературного твору в часі. Правильно усвідомлені й ефективно застосовані методологічні джерела дозволили Лі Яліню недекларативно показати специфіку та динаміку літературно-критичної інтерпретації в її зумовленості особистістю критика, соціокультурним контекстом, спадкоємністю культурного розвитку. Автор дисертації у своїх дослідницьких стратегіях орієнтується на загальновизнані концепції письменницької критики, відображені як у теоретичних роботах (Ю. Борева, Б. Єгорова, В. Келдиша, В. Кожінова, З. Мінц, С. Поварцова, Л. Фрізмана), так і в історико-літературних працях, присвячених літературі та критиці Російського Зарубіжжя (В. Агеносова, О. Андрущенко, П. Басинського, Т. Буслакової, О. Михайлова, С. Федякіна та ін.).

Дослідження творчої спадщини Г. Адамовича (монографії та статті Л. Аллена, О. Коростельова, В. Крейда, О. Новікової, С. Федякіна, Р. Хеггланда та ін.) представлені в історіографічному розділі дисертації й супроводжуються докладними аналітичними коментарями її автора. Зроблений Лі Ялінем аналіз науково-критичної й мемуарної літератури, присвяченої творчій особистості Г. Адамовича, можна резюмувати висновками О. Коростельова, що окреслюють виразні дослідницькі перспективи. Щодо естетики й поетики літературознавець констатує в текстах Г. Адамовича інтенції до синтезу акмеїзму та символізму, що не могло не позначитися на критичному методі письменника. Характеризуючи об'єкт критичної рецепції Адамовича, О. Коростельов також задає не менш продуктивний дослідний вектор, справедливо зауважуючи, що література для Г. Адамовича була «не целью, а только поводом, чтобы высказаться, но поводом практически единственно возможным. И только такое отношение к литературе он считал правильным» (Коростелев О. «Опираясь на

бездну...»: (О критической манере Георгия Адамовича) // Адамович Г. Критическая проза. М.: Изд-во Литературного ин-та, 1996. С.100). Наведене судження можна розглядати як безпосередню передумову до дослідження Лі Яліня.

Другий розділ дисертації – *«Реінтерпретація творів О. Пушкіна й М. Лермонтова в критиці Г. Адамовича 1920-х років»* – присвячений з'ясуванню змісту висловлювань критика стосовно творів двох великих класиків російської літератури. Звертаючись до спадщини Пушкіна (статті «Литературные заметки», «О Пушкине» та ін.), Г. Адамович, у розумінні Лі Яліня, підіймається на рівень граничного узагальнення питання сприйняття/несприйняття пушкінського вірша вітчизняними й зарубіжними читачами. Пафос думки критика продиктований потребою протиставити свою позицію як релігійно-філософському уявленню про поета як пророка, вчителя й духовного вождя нації (С. Булгаков, І. Ільїн, Д. Мережковський, І. Шмельов та ін.), так і емпіричному заклику В. Набокова, В. Ходасевича, М. Цветаєвої цінувати Пушкіна тільки за його «страстную, слабую, греховную, человеческую» (В. Ходасевич) поезію. Г. Адамович, на відміну від заперечуваних ним точок зору, пише про речі суто онтологічні, вбачаючи в явищі Пушкіна «беспримерное чудо» збігу пропорцій, відповідності дару зовнішнього і внутрішнього в межах можливого. Оригінальність рецепції Пушкіна Г. Адамовичем простежується дисертантом в полемічному контексті, що істотно розширює простір його рефлексії.

Аналіз статті «Тайна Лермонтова» й інших «лермонтовських» текстів Г. Адамовича здійснено Лі Ялінем під тим же кутом зору, що і його критика лірики Пушкіна. Наводячи своє враження від лермонтовських рядків «Вихожу один я на дорогу», Г. Адамович, як слушно зауважує дисертант, розкриває глибоко особистісне ставлення не лише до Лермонтова, але й до поезії взагалі. Проте, слухаючи й цінуючи лермонтовські «ноты ни с чем не сравнимой чистоты и прелести», Г. Адамович не меншою мірою зосереджений на метафізичній спрямованості думки поета. «В порывистом и

неровном полете он залетал туда, где никто, кроме него, не был», – резюмує свої міркування критик. Таким чином, аналізуючи в культурно-історичній перспективі переосмислення Г. Адамовичем поетичних текстів Пушкіна та Лермонтова з позицій естетики й аксіології Срібного століття, дисертант виявив інтерес критика до онтології поетичного дару, хоча артикулював ці висновки не досить чітко. Висловлене зауваження, утім, не суперечить з'ясуванню Лі Ялінем думки Г. Адамовича про ступінь близькості Лермонтова творчості молодшого покоління російських письменників «першої хвилі» еміграції за світовідчуттям, комплексом мотивів, поетикою в цілому.

Третій розділ дисертаційного дослідження – *«Критичні судження Г. Адамовича про сучасників на сторінках паризького щотижневика “Звєно” у світлі естетики й аксіології Срібного століття»* – відображає повністю оригінальні спостереження її автора над текстами критика, присвяченими провідним поетам рубежу століть (І. Анненському, О. Блоку та М. Гумільову), письменникам Російського Зарубіжжя (З. Гіппіус, Д. Мережковському, В. Ходасевичу, І. Буніну, М. Цвєтаєвій та ін.), а також М. Волошину, В. Маяковському та С. Єсеніну. Концептуалізаційна інтенція цієї частини дисертаційного дослідження полягає в з'ясуванні естетико-аксіологічних настанов Г. Адамовича-критика в його рецепції творів названих авторів. Лі Ялінь здійснив велику роботу щодо осмислення полеміки між представниками символізму й акмеїзму з урахуванням її загальноєвропейського контексту, що сприяло переконливому обґрунтуванню спадкового зв'язку художнього досвіду І. Анненського, М. Гумільова, самого Г. Адамовича та його молодих послідовників. Не викликає сумнівів те, що критична рецепція Г. Адамовичем як поетичної творчості М. Гумільова, так і естетичного маніфесту акмеїзму демонструє його відданість школі вчителя. Лі Ялінь справедливо пов'язує поетичний монотеїзм, внутрішній аскетизм, самоцінність слова і звуку, деякі інші риси

лірики поетів «паризької ноти» з уроками акмеїзму, які Г. Адамович дав їм, зокрема, і за допомогою критичних висловлювань.

Характеризуючи естетичні, аксіологічні й соціо-культурні домінанти інтерпретації Г. Адамовичем творчості сучасників, Лі Ялінь досліджував статті, присвячені численним різножанровим творам З. Гіппіус, Д. Мережковського, В. Ходасевича, І. Буніна, М. Цветаєвої, Г. Іванова, І. Одоєвцевої, Н. Теффі, М. Оцупа, Максима Горького, що само по собі створювало перешкоди в їх осмисленні. Зупинімося на вдалому прикладі інтерпретації критичних міркувань Г. Адамовича над романом Д. Мережковського «Мессия». Лі Ялінь наводить фрагмент, у якому Г. Адамович розкриває міфопоетичну й історіософську природу цього твору за багато десятиліть до того, як літературознавство виробило адекватний методологічний підхід до текстів неоміфологічного типу. Продуктивність спостережень Г. Адамовича підтверджується залученням Лі Ялінем наукових праць С. Ільєва та К. Хінкіладзе, автори яких розкривають концепцію «надісторичного християнства» в категоріях сучасного літературознавства.

Виправдано ґрунтовно дисертант характеризує всі чотири статті Г. Адамовича, присвячені І. Буніну, який у період виходу «Звена» створив такі знакові для своєї творчості 1920-х років твори, як «Митина любовь», «Солнечный удар», «Роза Иерихона» та ін. Лі Ялінь простежує захоплення Г. Адамовича майстерністю І. Буніна, слушно вказуючи на спільність їхніх уподобань і поглядів. Духовна й естетична спорідненість двох представників однієї культурної епохи не завадила, однак, проявитися полемічному аналітизму думки Г. Адамовича, який не завжди зауважений дисертантом. Так, уже в оглядовій статті «О Бунине» критик констатує повне неприйняття письменником декадентства й модернізму, оскільки в його прозі «нечому стареть».

Г. Адамович відстоює прихильність І. Буніна до класичної літературної традиції, що полемічно поєднується з його ж спостереженнями над «некласичним» об'єктом художнього зображення в прозі І. Буніна: «милее

всего ему то, что не ново и не старо, что всегда было и будет: осенние холодные закаты, бесконечно ровное море, снег, ветер, улыбка любимого лица, торопливые признания». Наведена цитата чітко корелює з концепцією Ю. Мальцева, що виявив у бунінській картині світу риси художньої феноменології. Вона ж може служити виразною ілюстрацією космоцентризму свідомості І. Буніна, природа якого глибоко обґрунтована О. Сливицькою у зв'язку з по-новому досягнутим впливом на його творчість Л. Толстого.

Аналізуючи статті Г. Адамовича, присвячені творчості більшості його сучасників (від З. Гіппіус і М. Цветаєвої до Максима Горького), дисертант виявляє вільну орієнтацію в літературному процесі 1920-х років, що свідчить про його велику ерудицію та вміння професійно співвідносити й осмислювати суперечливі контексти. Часткова оглядовість третього розділу дисертації є неминучим наслідком охоплення великої кількості розглянутих текстів. У кінцевому підсумку Лі Ялінь вдається схарактеризувати повну картину літературного процесу 1920-х років, яким Г. Адамович представив його на сторінках газети «Звєно».

Четвертий розділ дисертації – «Творчість письменників Радянської Росії в інтерпретації Г. Адамовича» – містить аналіз інтерпретації Г. Адамовичем творів письменників радянської Росії. Творчість ідеологічно заангажованих авторів Радянського Союзу (Л. Сейфулліної, Б. Пільняка, Д. Бедного, В. Інбер та М. Асєєва) була винесена ним за межі словесного мистецтва. Лі Ялінь зумів пояснити, що підходи Г. Адамовича до літературного твору завжди ґрунтувалися на з'ясуванні художньої цінності об'єкта критичної рецепції. Як зразки справжньої літератури, за спостереженнями Лі Яліня, Г. Адамович інтерпретує твори К. Федіна, Вс. Іванова, Л. Леонова, виявляючи новаторський характер їх естетики.

М. Булгакова і Б. Пастернака Г. Адамович мотивовано виділяє як видатних представників літературного процесу. Лі Ялінь встановлює, що для критика насамперед значущим було прагнення автора «Белой гвардии» за

всіма історичними подіями показати глибоку трагедію людської особистості. Це судження на сьогодні є безумовним. Оцінка ж Г. Адамовичем творів Б. Пастернака, на наш погляд, дисертантом усвідомлена не повною мірою, оскільки Лі Ялінь, констатує думку критика щодо незавершеності образів, сумнівності звукових та асоціативних новацій поета тощо, не співвідносить рефлексію Г. Адамовича із сучасним літературознавчим трактуванням авторської інтенціональності й аксіології Б. Пастернака.

Висловлені спостереження дозволяють дійти висновку про те, що дисертаційне дослідження Лі Яліня як перше цілісне літературознавче прочитання всіх критичних виступів Г. Адамовича на сторінках паризького щотижневика «Звено» є новаторською працею, що має чималий науковий потенціал. Разом із тим воно викликає низку зауважень.

1. Видається, що автор дисертації недостатньо уважний до прихованої полемічності критичних висловлювань Г. Адамовича.
2. Контекст пізньої критики Г. Адамовича практично не враховувався, хоча він міг би істотно поглибити зроблені в дисертації висновки.
3. Паралелі між оцінкою Г. Адамовичем новаторських форм вираження авторської свідомості письменниками початку ХХ століття і їх сучасним літературознавчим трактуванням потребують більш глибокої рецепції.
4. Подекуди автор дисертаційного дослідження обмежується лише констатацією окремих рис критичного методу Г. Адамовича.

Недоліки дисертаційного дослідження Лі Яліня не знижують загального позитивного враження від виконаної ним роботи, всі поставлені в ньому завдання успішно вирішені. Дисертація «Інтерпретація російської літератури в критиці Г. В. Адамовича на сторінках паризького щотижневика “Звено”» виконана на належному професійному рівні та є завершеним самостійним дослідженням на актуальну тему. Дисертація, автореферат і публікації відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань старшого наукового співробітника», затвердженого

Кабінетом Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. і № 567 від 27. 07.2016 р.), а її автор Лі Ялінь заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.02 – російська література.

Офіційний опонент:

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри історії російської літератури
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

НАЧАЛЬНИК СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ

Н. П. Євстаф'єва

Handwritten signature in blue ink, likely belonging to N. P. Yevstaf'yeva.